

Izvorni znanstveni članak

UDK: 355.02(100)»20»

Primljeno u uredništvo: 9. siječnja 2007.

Prihvaćeno za tisak: 5. veljače 2007.

Rat i novi sigurnosni izazovi*

SINIŠA TATALOVIĆ**

Sažetak

Početak 21. stoljeća obilježen je pojavom novih sigurnosnih izazova. Rat kao tradicionalni izvor ugrožavanja nacionalne i međunarodne sigurnosti prolazi transformaciju i u percepciji građana sve manje se doživljava kao realna opasnost. Njegovo mjesto zauzimaju novi sigurnosni izazovi. Svjetski mir i sigurnost, pored tradicionalnih prijetnji koje na njih mogu utjecati, u suvremenom dobu našli su se i pred novim izazovima sigurnosti, koji u bitnome određuju načine i mjere koje države i međunarodna zajednica moraju definirati i poduzeti u pogledu njihovoga suzbijanja. Pitanja za koja se u prošlosti smatralo da nemaju utjecaja na sigurnost pojedinih društava, ali i međunarodnu sigurnost, završetkom hladnog rata počela su dobivati na značaju. To su, prije svega, globalni terorizam, etnički sukobi, organizirani kriminal, proliferacija oružja za masovno uništavanje, sve veće gospodarske suprotnosti na globalnoj razini uzrokovane neoliberalnim konceptom privređivanja, te globalno zatopljenje.

Ključne riječi: rat, novi sigurnosni izazovi, ugrožavanje nacionalne i međunarodne sigurnosti, terorizam, etnički sukobi, organizirani kriminal, proliferacija oružja za masovno uništavanje

Uvod

Ugrožavanje nacionalne i međunarodne sigurnosti vrlo je složeno i ovisi o trenutnim odnosima i procesima u međunarodnoj zajednici. Za ugrožavanje si-

*

Rad je realiziran u okviru znanstvenog projekta "Republika Hrvatska u europskoj sigurnosnoj arhitekturi".

**

Prof. dr. sc. Siniša Tatalović, redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Lepušićeva 6; e-mail: statal@fpzg.hr

gurnosti vezani su različiti pojmovi kao što su izvori ugrožavanja, vrste ugrožavanja, predmet ugrožavanja, sredstva i metode ugrožavanja, intenzitet i posljedice ugrožavanja. No, istovremeno može se govoriti i o općim značajkama ugrožavanja sigurnosti. Neki autori sistematizirali su ove značajke ugrožavanja sigurnosti, među kojima se navode: stalno pojavljivanje novih izvora i vrsta ugroženosti; povećavanje moći ugrožavanja jer je od sredine 20. stoljeća čovjek u stanju uništiti svoj planet; globalizacija ugrožavanja odnosno dovođenje planete Zemlje i ljudske zajednice u stanje egzistencijalne opasnosti; rat nije više jedini izvor globalnog ugrožavanja; mijenja se redosljed na ljestvici ugrožavanja.¹

Značajke ugrožavanja u suvremenim uvjetima uvjerljivo dokazuju rezultati mnogih istraživanja na nacionalnim i međunarodnoj razini. Rezultati ovih istraživanja nesporno dokazuju da u suvremenim uvjetima rat više nije dominantni oblik ugrožavanja kao što je to bilo ranije. Također, očigledno je da su se u suvremenim uvjetima pojavili novi izvori ugrožavanja i da je njihov redosljed u odnosu na ranije razdoblje promijenjen. Možda je značajnije od ostalog da rezultati pokazuju da je u suvremenim uvjetima došlo do velike transformacije od vojnih prema nevojnim ugrožavanjima.²

Ljestvica prijetnji koju je postavio nuklearni rat u drugoj polovici dvadesetog stoljeća poslužila je da se sigurnost pojedinaca u SAD-u i drugdje stopi sa sigurnošću njihovih vlada. Država prihvaća odgovornost da zaštiti svoje građane, a da zauzvrat traži njihovu lojalnost u ojačanoj verziji veze na temelju "Društvenog ugovora" koju su artikulirali politički filozofi poput Hobbesa i Lockeja u 17. stoljeću. Hobbesovo zagovaranje potrebe za *Leviathanom* koji bi sačuvao pojedince od opasnosti anarhije koja bi nastala ako bi pojedinci slijedili svoje vlastite sebične interese, imalo je ključni utjecaj na Morgenthaua i realiste. Krajem dvadesetog stoljeća međunarodni sistem država bio je anarhija, a opasnosti su, kao nikada prije, proizlazile od drugih država.³

Zahvaljujući empirijskim istraživanjima predodžba o sigurnosti je preinačena kao društvena konstrukcija, lišena potrebe za analitičarima koji bi spekulirali o tome koje od velikog broja pitanja oni smatraju najvećom prijetnjom nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, a koncentrirana na analizu kako i zašto se određena pitanja smatraju vitalnima i zašto zbog odgovora na njih donosioci odluka djeluju na neuobičajen način. Ovaj pristup je važan budući da je dokazivo, putem istraživanja javnog mnijenja, da ljudi o vlastitoj sigurnosti drugačije razmišljaju danas nego tijekom prethodnih razdoblja, posebno hladnog rata.⁴

1

Javorović, B., *Terorizam, Policija i sigurnost*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, br. 1-2, 1997., str. 10.

2

Tatalović, S., *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006., str. 77-78.

3

Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004., str. 9-10.

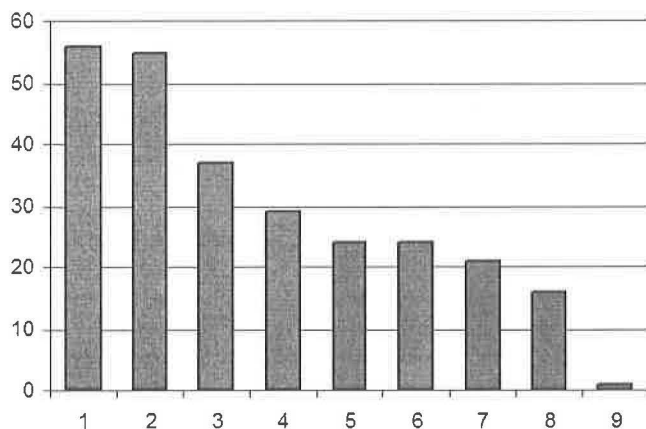
4

15,900 ispitanika u 15 zemalja članica EU u studenom i prosincu 2000. odgovaralo je na slijedeće pitanje: "Ovdje je popis pojava kojih se neki ljudi boje. Za svaku ponudenu mogućnost, recite bojite li je se ili ne. Strahovi građana Europske Unije u 2000. godini odnosili su se na: organizirani kriminal 77 %, nes-

Ljudsku zajednicu karakteriziraju vrlo složeni odnosi koji, između ostalog, uzrokuju brojne probleme. Dok su oni u granicama mogućnosti učinkovito rješavanja, dometi njihovog negativnog utjecaja ne moraju biti pogubni. No, kada izmaknu kontroli, negativne tendencije proizašle iz društvenih suprotnosti mogu potaknuti lokalna ili globalna ugrožavanja. Suvremeni svijet suočen je upravo s takvim suprotnostima iz kojih se generira niz vrsta ugrožavanja. Svijet je i dalje opterećen nizom suprotnosti različitog karaktera koje djeluju kao generatori problema suočen je s nizom kriznih situacija i s velikim neizvjesnostima u pogledu budućih kretanja.⁵

Istražujući ulogu Europske Unije vezano za slobode građana, pravosuđe i područje sigurnosne politike u lipnju i srpnju 2006. godine provedeno je istraživanje u svih 25 zemalja članica o ovim temama. Na jedno od pitanja koje je glasilo: "Od ponuđene liste akcija i politika, koje prema vašem mišljenju trebaju biti prioriteta Europske Unije?" Od ponuđenih devet odgovora, svaki ispitanik je mogao odabrati tri.⁶ Rezultati su prikazani u grafikonu 1.

Grafikon 1: *Prioritetne politike Europske Unije u području sigurnosti prema mišljenju građana 25 zemalja Europske Unije*

Napomena: 1 – Borba protiv organiziranog kriminala i trgovine ljudima; 2 – Borba protiv terorizma; 3 – Borba protiv trgovine drogama; 4 – Usklađivanje migracijske politike; 5 – Razmjena pravosudnih i policijskih informacija među zemljama članicama; 6 – Promocija i zaštita temeljnih ljudskih prava; 7 – Poboľšanje kvalitete pravosuđa; 8 – Kontrola vanjskih granica; 9 – Ništa od navedenog

reće u nuklearnim postrojenjima 75%, terorizam 74%, etničke sukobe 65%, širenje oružja za masovno uništenje 62%, epidemije 57%, svjetski i konvencionalni rat 45% i nuklearni sukob 44% ispitanika. Izvor: Manigart, P., *Public Opinion and European Defense*, Special Eurobarometer, 146, (2001) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_146_en.pdf

5

Tatalović, S., Bilandžić, M., *Osnove nacionalne sigurnosti*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005., str. 18.

6

O ovom istraživanju vidi: Special Eurobarometer, 266 (2007) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_266_en.pdf

Navedeni podaci pokazuju da u kontekstu europske sigurnosne politike građani najveću pozornost poklanjaju borbi protiv organiziranog kriminala i trgovine ljudima, te borbi protiv terorizma. To ne znači da još uvijek ne percipiraju i rat kao realnu opasnost, posebno njegovu nuklearnu dimenziju. Kao rezultat brojnih istraživanja o sredstvima rata sučeljenim s tzv. "revolucijom u vojnim poslovima" i novim prijetnjama, sve se više govori o neravnoteži snaga u sukobima i asimetričnim ratovima. To je temeljni razlog što percepcija opasnosti od klasičnog rata sve više slabi.

Rat i ugrožavanje nacionalne i međunarodne sigurnosti

Krenemo li od definicije da je nacionalna sigurnost odsutnost straha od napada druge države ili drugih država te da je postizanje nacionalne sigurnosti najvažniji interes svake države u svijetu, rat se može uzeti kao najočitija manifestacija prestanka takvog stanja u kojemu stanovnici neke zemlje ne osjećaju ugroženost vlastitih vrijednosti, života, imovine i, naposljetku, ugroženost opstanka vlastite države. Ratovi su stari koliko i ljudska povijest. Tijekom tog dugog razdoblja sve do današnjih dana vodili su se iz različitih razloga (teritorij, vjera, prirodna bogatstva...), različitim sredstvima, u različitim povijesnim okolnostima, različitim intenzitetom, trajanjem i posljedicama. Međutim, ono što je zajednička karakteristika svim ratovima jest to da se njime vlastita volja i interesi žele nametnuti suparniku ili neprijatelju. Za jedno dugo razdoblje rat je smatran legitimnim sredstvom za kojim države posežu prilikom ostvarenja svojih interesa, pa su stoga prijetnja silom ili uporaba sile bile vrlo čest sadržaj odnosa između država. Rat se nije smatrao nemoralnim ukoliko je bio formalno objavljen.

Tragične posljedice Prvog svjetskog rata utjecale su da se u međunarodnim odnosima pronađu mehanizmi koji će moći prevenirati buduće ratove ili umanjiti mogućnosti njihovog izbijanja.⁷ Zbog toga je još Statutom Lige naroda naznačena obveza država članica Lige da poštuju političku i teritorijalnu nepovredivost svih država članica, te obveza da nesporzume i sukobe rješavaju primjenom međunarodnog prava. Na žalost, tada uspostavljeni sustav kolektivne sigurnosti imao je niz slabosti i nije uspio prevenirati izbijanje novog, još krvavijeg svjetskog rata.

Pod dojmom užasa i tragičnih ratnih iskustava iz Drugog svjetskog rata, potreba i obveza da se sporovi među državama rješavaju mirnim putem ug-

7

Godine 1960. vojni istraživački tim SAD-a proučavao je načine izbjegavanja novih većih ratnih sukoba. Tijekom istraživanja, tim je ubacio u računalo sve podatke vezane uz Prvi svjetski rat. Računalo je "zaključilo" da je Prvi svjetski rat nemoguć događaj, da se, prema tome, nikada nije dogodio, te da pogreške i gubici tolikih razmjera mogu biti jedino plod mašte književnika, a nikako surova realnost. Očito je da takav logičan računalni program nije mogao prevenirati Vijetnamski i Zaljevski rat ili ratove na području bivše Jugoslavije. Rat se protivi logici. On je nerazuman i nelogičan, ali je i neizbježan. Zašto? Što se to nalazi u ljudima da ih nagoni na ratovanje? Ljudi su jedina stvorenja koja ratuju s vlastitom vrsom. Prema: Burger, G., U svijetu rata gdje se može pronaći mir? www.svakistudent.com/war.html

rađena je u i Povelju Ujedinjenih naroda.⁸ Svako odstupanje od takva ponašanja znači opasnost za pojedinačne države koje su u određeni sukob izravno upletene, dakle opasnost za njihovu nacionalnu sigurnost. Međutim, utjecaj takvih međudržavnih sukoba ne osjeća se samo na njihovom teritoriju, nego i u mnogo širem okruženju. Ujedinjeni narodi uspjeli su svojim djelovanjem prevenirati izbijanje novog svjetskog rata, ali nisu uspijevali prevenirati izbijanje mnogo malih, lokalnih ratova.

Rat je nasilni čin kojemu je cilj prisiliti protivnika da izvršava našu volju.⁹ Ova Clausewitzeva definicija rata zasniva se na pretpostavci da države imaju težnju da svoju volju nametnu drugoj državi ili drugim državama. Pritom na vidjelo dolazi nesklad ciljeva i interesa kojima države kao zasebne političke jedinice teže. Te ciljeve države više ili manje otvoreno izražavaju, a Raymond Aron o tome kaže da se neka dominantna sila koja ne proglašava određene ciljeve sumnjiči za neograničene ambicije.¹⁰ Ciljevi država, pa shodno tome i sustava njihove nacionalne sigurnosti su raznoliki, međutim, prvi koji je neophodan da bi se mogli ostvariti ostali jest opstanak države i očuvanje njezine sigurnosti.

Uz Clausewitzevu poznatu definiciju da je rat nastavak politike drugim sredstvima, rat je možda najpreciznije određen u definiciji prema kojoj je to stanje koje nastaje unutar država (građanski rat) ili između država (međudržavni rat) kada akteri koriste nasilna sredstva da unište svoje protivnike ili da ih primoraju na potčinjeni položaj.¹¹

Postavlja se pitanje može li u današnjem globaliziranom svijetu, sastavljenom od velikog broja država, postojati barem jedna koja se osjeća potpuno sigurnom u pogledu svih tradicionalnih (vojnih) i suvremenih (nevojnih) izazova sigurnosti? Kako niti jedan čovjek nije otok sam za sebe, isto se može reći i za države čije su veze na svim područjima života danas brojnije više nego ikada, i to prije svega zahvaljujući brzom napretku tehnologije i sredstava komuniciranja. Tako brojni autori navode kako apsolutna sigurnost ne postoji, te da je moguća samo relativna sigurnost.¹² Kao razlog tome navodi se upravo postojanje velikog broja zasebnih političkih jedinica koje se brinu o ostvare-

8

U trećem stavku članka 2. Povelje UN-a stoji: "Članovi rješavaju svoje međunarodne sporove mirnim sredstvima na takav način da ne ugroze međunarodni mir i sigurnost, te pravdu." U istom se članku navodi da se članice UN-a u međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile "...koje su uperene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države..." Povelja Ujedinjenih naroda, Glava I, Članak 2., stavak 4.

9

Clausewitz, K., *O ratu*, Ministarstvo obrane, Zagreb, 1997., str. 3.

10

Aron, R., *Mir i rat među narodima*, Golden Marketing, Zagreb, 2001., str. 124.

11

Kegli, C. V. i Vitkof, R. J., *Svetska politika, trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG, Beograd, 2004., str. 579.

12

Vukadinović, R., *Međunarodni politički odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

nju vlastitih (političkih, vojnih, gospodarskih, socijalnih, vjerskih i drugih) interesa. U takvim uvjetima, kako piše Aron, države koje žive okružene jedne drugima, u miru moraju koliko toliko uspijevati živjeti zajedno. U razdoblju mira države ne pribjegavaju sili, a ispravnost svojih interesa i stajališta opravdavaju uvjeravanjem. Suprotno tome, kada se među državama dogodi sukob, uvjeravanje ustupa mjesto prisili. Ono što je u miru moć uvjeravanja (diplomacija), to je u ratu moć prisile.

Stoga, većina država nastoji povećati svoje sposobnosti (prije svega vojne) kako bi bila u stanju zaštititi svoje interese od eventualnog napada neke druge države. Današnje države ne postižu svoju sigurnost isključivo oslanjanjem na vlastite snage, nego se odlučuju i za druga rješenja, poput ulaska u vojno-političke i obrambene saveze ili vođenja politike neutralnosti. Međutim, pri utvrđivanju prioriteta u odnosu na druge države, važnu ulogu igraju unutarne sposobnosti država, pa tako mogućnost ostvarenja ciljeva ovisi i o vojnoj moći pojedine države.

Dakle, potraga za sigurnošću glavna je preokupacija svake države. Obrambeni planeri, sukladno realističkom pogledu na svijet i međunarodne odnose, stalno pripremanje države za rat vide kao put prema miru, pri čemu se u obzir uzimaju analize najgoreg mogućeg ishoda i "najratobornijeg" ponašanja drugih država. Pripremanje države za neki potencijalni budući rat podrazumijeva stalno usavršavanje vojne tehnologije i sposobnosti, a uslijed toga neizbježno dolazi do povećanja količine oružja koja se nalazi u posjedu različitih država. U tom smislu pojavljuje se pitanje osigurava li vojna pripremljenost i veća količina oružja i veći stupanj nacionalne sigurnosti, pogotovo uzmu li se u obzir nove (nevojne) prijetnje sigurnosti, koje su postajale sve očitije na prelasku iz 20. u 21. stoljeće, odnosno nakon prestanka hladnoratovske podjele svijeta. Ipak, i u takvom proširenom spektru izazova i prijetnji nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti, osiguravanje sposobnosti za obranu od vojnog napada od strane drugih država i dalje ostaje glavni sadržaj sigurnosti, ali uz uzimanje u obzir i drugih sigurnosnih izazova.

Iako je u prošlosti prevladavalo mišljenje kako je jačanje vlastite vojne moći i bogatstva najefikasniji način postizanja sigurnosti,¹³ istodobno gledajući iste takve napore drugih država kao prijetnju (sigurnosna dilema), u novijem razvoju odnosa među državama sve su jače i glasnije postale inicijative međusobne suradnje na svim područjima kao jedan od načina doprinosa postizanju mira u svijetu. Tako se može reći kako natjecateljski model ponašanja među državama sve više ustupa mjesto kooperativnom modelu.

Rat među državama oduvijek je bio središnji dio proučavanja u međunarodnim odnosima i široko prihvaćen kao neizbježan dio međudržavnih odnosa,¹⁴

13

Kegli, C.V. i Vitkof, R.J., *Svetska politika, trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG, Beograd, 2004., str. 697.

14

Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004., str. 22.

pa se tako i danas u 21. stoljeću nacionalna i međunarodna sigurnost promatraju u svjetlu mogućnosti eliminacije takvog oblika odnosa među državama.

Asimetrični ratovi

U dosadašnjoj povijesti čovječanstva, mir se uzimao kao više ili manje trajan oblik prekida nasilnih odnosa među državama, odnosno razdoblje koje obilježava nepostojanje vojnih oblika borbe. U svijetu koji se konstantno mijenja, dva su vida odnosa koji se međusobno smjenjuju: rat i mir. Ratovi tijekom povijesti odnijeli su golem danak u ljudskim životima, ali ipak se 20. stoljeće uzima kao najtragičnije u cijeloj povijesti. Ni jedno drugo stoljeće ne može se mjeriti sa 20. stoljećem prema intenzitetu, broju i posljedicama ratnih sukoba, po rijekama izbjeglica koje je stvorilo, po milijunima ljudi ubijenih u ratovima, po neviđeno velikom troškovima za obranu.¹⁵

I dok je u prošlosti većina ratova vođena među državama ili unutar njih (gradanski ratovi), sasvim novo viđenje sukoba i ratovanja nastupilo je nakon 11. rujna 2001. godine s terorističkim napadima na Sjedinjene Američke Države, odnosno započinjanjem globalnog rata protiv terorizma. Tradicionalne karakteristike oružanih sukoba se modificiraju i upravo u novom tisućljeću dobivaju nove konture koje se mogu osvijetliti u nekoliko točaka: (1) smanjuje se broj zemalja koje sudjeluju u ratovima; (2) većina ratova izbija na Globalnom jugu (slabije razvijene zemlje; zemlje 'trećeg svijeta'), gdje se nalazi najveći broj država s najvećim brojem stanovnika, najmanjim dohotkom i najnestabilnijom vlašću; (3) osvajanje teritorija prestao je biti motiv ratovanja; (4) ratovi između velikih sila su sve manje izvjesni.¹⁶ Ovi novi ratovi obično se nazivaju i asimetričnim ratovima, a uzrokuju asimetrične prijetnje. Pojam asimetrične prijetnje odnosi se na situacije u kojima država ili društvo u cjelini nije suočeno s teško naoružanom i jakom vojnom silom na koju odgovora istom takvom već, naprotiv, s posve nesimetričnom prijetnjom koja dolazi od slabog protivnika, skupine ljudi ili čak anonimnog pojedinca. Te prijetnje ne nose opasnost da se pretvore u veliki konvencionalni rat država razvijenog svijeta, ali predstavljaju jednaku, ako ne i veću opasnost za nacionalnu i međunarodnu sigurnost. Asimetrični se ratovi vode asimetričnim sredstvima i postupcima. Umjesto "mača" koristi se "poluga i čvrsto uporište". Pod

15

Od 1900. godine svijet je iskusio 650 oružanih sukoba. U razdoblju između 1945. godine, odnosno završetka Drugog svjetskog rata, do 2001. godine zabilježeno je 225 oružanih sukoba, a 1992. godina označila je vrhunac po broju ratova – čak 51. Pedesetih godina dvadesetog stoljeća u svijetu je vođeno 13 ratova godišnje, šezdesetih 13, sedamdesetih 31, a tijekom osamdesetih i devedesetih prosječna godišnja brojka ratova iznosila je 40. Prema: Kegli, C.V. i Vitkof, R.J., *Svetska politika, trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG, Beograd, 2004., str. 581.

16

Isto, str. 584.

"polugom" podrazumijevamo suvremenu, lako dostupnu dualnu tehnologiju informacijske, biokemijske, ali i nuklearne namjene. "Uporište" se pronalazi u suvremenim odnosima gdje je došlo do preusmjeravanja na bazi kulturnog pripadanja u sklopu kojega se razvija gospodarska suradnja, na čijim osnovama se ustrojavaju civilizacije.

U objašnjenju suštine asimetričnih ratova, često se inspiracija traži u biblijskoj priči o Davidu i Golijatu. Drugim riječima, radi se o ratovima u kojima postoji neravnoteža između sukobljenih strana a konačan ishod rata, polazeći od kriterija snage, nije izvjestan. To su ratovi u kojima su na jednoj strani države, ili ono što možemo nazvati ustaljenim poretkom, dok su na drugoj strani nedefinirane i nekonvencionalne snage, koje možemo nazvati i silama izazova. U budućnosti će zapadni svijet biti suočen s nizom mogućnosti asimetričnog rata, no opcije se općenito mogu svrstati u tri kategorije: (1) pribavljanje oružja masovnog uništenja;¹⁷ (2) upotreba *cyber* ili na njemu temeljenog ratovanja; (3) izbor okoliša sukoba koji ne odgovara upotrebi jakih konvencionalnih snaga ili nuklearnog oružja (primjerice gradovi).¹⁸ Ovaj tip rata koji se pojavio na kraju 20. stoljeća postaje glavno obilježje sukoba na početku 21. stoljeća. Aktualni sukobi u Afganistanu, Iraku i nekim drugim dijelovima svijeta to najbolje potvrđuju.

Koncept asimetričnog ratovanja zasniva se na nastojanjima slabijeg protivnika u pronalaženju načina neutraliziranja brojčane i/ili tehnološke superiornosti protivničkih snaga. Ključna osobina asimetričnog odgovora na protivničku nadmoć nije puko nanošenje gubitaka, već mijenjanje njegove percepcije radi slamanja volje za nastavkom borbe (kroz iskazivanje odlučnosti za nastavljanjem borbe do pobjede koristeći sve dostupne vojne i druge metode borbe, bez obzira na nadmoćnost protivničke strane).¹⁹

Pojam asimetrično ratovanje koristi se za opis prijetnji koje se percipiraju kao nekonvencionalne, što se vidi iz sljedećih primjera:

1. Prijetnje na koje javnost zapadnih demokratskih država nije naviknula – uzimanje i mučenje/ubijanje talaca.

2. Napadi koji se protive odredbama međunarodnog prava koje reguliraju vođenje oružanog sukoba – npr. mogućnost korištenja nuklearnog oružja ili ometanje djelovanja satelita.

3. Napadi koji odstupaju od shvaćanja rata prisutnog u zapadnim demokratskim državama – npr. samoubilački napadi izvedeni putničkim avionima u rujnu 2001. godine u SAD.

17

Opći tehnološki razvoj u svijetu, bitno poboljšanje komunikacije i znatno veća dostupnost informacija, kao i nemali broj stručnjaka koji su godinama radili na razvoju nuklearnog oružja, a sada su praktički ostali bez posla (posebice u Rusiji), stvaraju uvjete u svakoj zemlji koja ima koliko-toliko razvijenu vojnu industriju i želju za posjedovanjem nuklearnog oružja da to u izvjesno vrijeme i ostvari.

18

Risović, D., Asimetrični rat – dobiva li David novu šansu, *Hrvatski vojnik*, br. 67/2001., str. 8.

19

Za pregled definicija asimetričnog ratovanja, te zapadnih pogleda na ovu vrstu ratovanja, vidi: Eaton, J. G., "The Beauty of Asymmetry: An Examination of Context and Practice of the Asymmetric and Unconventional Warfare from a Western/Centric Perspective", *Defence Studies*, Vol. 2., No. 1, 2002., str. 51-82.

4. Napadi na koje je vrlo teško (a ponekad i nemoguće) proporcionalno odgovoriti – gerilsko ratovanje ili korištenje kemijskog i biološkog oružja u urbanim aglomeracijama.

Većina navedenih prijetnji nije usmjerena prema ostvarivanju neke vrste fizičke kontrole (nad teritorijem, populacijom, i slično) i ne oslanja se na isključivu primjenu brutalne sile. Kao što je rečeno, cilj je promjena percepcije pripadnika oružanih snaga protivničke strane, ali i njezine javnosti. Pri tome se nastoji iskoristiti činjenica da je javnost u zapadnim demokracijama vrlo osjetljiva na gubitke vlastitih vojnika, ali i žrtve među lokalnom populacijom.²⁰ Ovi činioци, kombinirani sa dugotrajnošću određenog sukoba, strateškom paralizom proizašlom iz nemogućnosti nametanja rješenja vojnim putem te nepostojanja političke alternative za rješenje sukoba i stalno rastućom cijenom involviranja u sukob (žrtve, materijalni troškovi), mogu dovesti do postupnog pada potpore javnosti u zemlji koja je jedna od zaraćenih strana u ovakvoj vrsti sukoba. To dugoročno može rezultirati odlukom o povlačenju njezinih snaga iz sukoba koji (prema nastaloj percepciji njezine javnosti i političkog vrha) ne može dobiti. Primjeri Alžira i Vijetnama pokazuju kako takva strategija dugoročno može biti uspješna.²¹ Ukupno gledano, odgovori na probleme koje nameće asimetrija svakako ne leže u jačanju disimetričnih sredstava, jer oni samo proizvode nove mete na koje se treba obrušavati, nove razloge zbog kojih se treba boriti i nove povode za pobune. Kako neravnoteža bude postajala sve naglašenija, tako će rizik od sukoba biti sve veći.²²

Novi sigurnosni izazovi

U percepciji sigurnosti građana rat, onakav kakvoga poznajemo iz prošlosti, sve više ustupa mjesto novim sigurnosnim izazovima, od globalnog terorizma do pojave novih bolesti koje svakodnevno ubiru veliki broj žrtava diljem svijeta. Teroristički napadi diljem svijeta pokazali su brojne nedostatke u ustroju i djelovanju pojedinih dijelova sustava nacionalne sigurnosti, ali i globalnog sustava sigurnosti. No, upravo ti događaji i borba protiv takvih oblika napada na sigurnost predstavljaju veliki izazov za sve sustave nacionalne sigurnosti, pogotovo članica NATO-a i Europske Unije. Zbog toga se u zadnjih nekoliko godina intenzivno transformiraju i prilagođavaju novim sigurnosnim izazovima. U novonastaloj situaciji nakon terorističkih napada

20

To je upravo ono na čemu pobunjenici u Iraku temelje svoje kontinuirano terorističko djelovanje.

21

Vidi: Arreguín-Toft, Ivan, "How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict", *International Security*, Vol. 26, No. 1, 2001., str. 93-128.

22

Courmont, B., Ribnikar, D., *Asimetrični ratovi*, Vojska, Beograd, 2003., str. 200.

na SAD, sustavi nacionalne sigurnosti diljem svijeta suočeni su s novom prijetnjom – globalnim međunarodnim terorizmom. Stoga je nužno potrebno da se veći dio nastojanja i težišta djelovanja prebaci s poznatog, vidljivog na "virtualnog", djelomično nevidljivog neprijatelja – međunarodni terorizam.

To će u sljedećem kraćem ili duljem razdoblju nužno dovesti do promjena u radu, metodama, te samoj strukturi sustava sigurnosti, kako nacionalnih, tako i onih multinacionalnih, poput NATO-a.²³

Poticanje suradnje i dijaloga na početku 21. stoljeća između bivših/suprotstavljenih strana/blokova uzrokovala je usmjeravanje sigurnosnih djelatnosti na nova područja djelovanja/interesa, a to su prije svega globalni terorizam, sprječavanje ilegalne trgovine narkoticima, kontrola naoružanja (posebice nuklearnog) i trgovine nuklearnim otpadom, nadzor i davanje ranih upozorenja o postojećim ili mogućim žarištima sukoba i etničkih napetosti, kao i sprječavanje prerastanja sukoba u veće krize koje mogu destabilizirati određena područja ili regije.

Uzroci i raznovrsni poticaji terorizmu u pojedinim državama i u međunarodnoj zajednici mnogobrojni su, različiti pa i nepoznati. Mora se očekivati da će oni, bilo da su identificirani ili ne, nastaviti djelovati. Borba protiv globalnog terorizma danas predstavljanja veliki izazov za sve sustave nacionalne sigurnosti, pojedinačno i svih njih zajedno. To se pogotovo odnosi na SAD, Rusku Federaciju i zemlje NATO-a i Europske Unije. Jedan od najsvježijih primjera zajedničkog djelovanja mnogih zemalja na sigurnosnom planu jest i osnivanje "Protuterorističke koalicije" u kojoj su se angažirale mnoge zemlje. Danas živimo u vremenu nedostatka elementarne sigurnosti i suradnja među državama, bez obzira na njihove razlike, važnija je nego ikada prije.

U međunarodnoj zajednici sve više su prisutni procesi koji dovode do intenziviranja međusobnog utjecaja neriješenih etničkih problema i demokratizacije i stabilnosti države. Neriješeni etnički problemi su nakon završetka hladnog rata i raspada višeetničkih država na istoku Europe i u nekim dugim dijelovima svijeta, izbili u prvi plan, suprotno svim očekivanjima. Danas se neriješena etnička pitanja smatraju bitnim problemom demokratizacije mnogih zemalja. Etnička okupljanja i stvaranje novih identiteta vjerojatno će tražiti putove svojega šireg izražavanja: bilo na temelju početnih autonomija kulturnog ili političkog karaktera ili pak kasnijeg zahtjeva za samoodređenjem naroda.²⁴

Model demokracije koji ne bi dovoljno uvažavao prava etničkih manjina mogao bi, bez obzira na razumljivo sprječavanje diskriminacije i segregacije, poticati asimilaciju i tako stvarati sukobe u društvu. Poznato je da zapadni model demokracije nije dovoljno osjetljiv prema pitanju nasilne asimilacije. Sve veći negativni utjecaj etničkih sukoba na stabilnost i sigurnost pojedinih država, ali i stabilnost međunarodne zajednice uvjetuje intenzivno traganje

23

Delpech, T., *International Terrorism and Europe*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2002., str. 14.

24

Vukadinović, R., *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998., str. 254.

za odgovarajućim politikama njihovog reguliranja. U praksi se politike reguliranja etničkih sukoba, a u funkciji mira i sigurnosti u pojedinoj državi i međunarodnoj zajednici, često pojavljuju u kombinaciji ili je nekoliko njih usmjereno na istu etničku zajednicu(e) ili se alternativno različite politike primjenjuju na različite etničke zajednice unutar jedne države. Sve te politike imaju za cilj reguliranje etničkog sukoba. Jedne su usmjerene na ukidanje etničkih razlika, dok druge predviđaju upravljanje tim razlikama. U dosadašnjoj povijesti, provođenje ovih politika teško je dovodilo do rješavanja etničkih sukoba, a mnogo češće samo ih je prikrivalo ili odgadalo, da bi se opet pojavili u još radikalnijem obliku, ugrožavajući nacionalnu i međunarodnu sigurnost.

Kao jednu od neizostavnih prijetnji sigurnosti pojedinca i društva u cjelini mora se navesti i organizirani kriminal. Kao pojava koja podriva sigurnost i stabilnost, ne samo ljudi, nego u velikom broju slučajeva i sigurnost državnih institucija, kriminal je posebno posljednjih godina povećao svoje razmjere. Ta činjenica vlade mnogih zemalja stavlja u vrlo težak položaj i dovodi do nemogućnosti da od kriminala zaštite sebe i svoje građane.

Međunarodni organizirani kriminal ima dugu povijest, usprkos činjenici da mu se tek nedavno počela pridavati velika važnost u međunarodnim odnosima. Pojam organiziranog kriminala neizbježno se povezuje sa kriminalnim aktivnostima poput trgovine ljudima (posebice ženama i djecom), trgovine ljudskim organima, trgovine narkoticima i opasnim materijalima (uran, plutonij), općenito ilegalnom trgovinom, kao i prostitucijom. Uz taj opasni krug organiziranog kriminala vrlo često se veže i pojam pranja novca (stavljanje nezakonito stečenog novca u legalne financijske tokove), korupcije (državnih dužnosnika i sudskih organa na svim razinama, od lokalnih do državnih), a posljednjih godina vrlo se aktualiziralo pitanje povezanosti organiziranog kriminala i grupa koje ga provode sa pojedinim terorističkim organizacijama u svijetu (gdje nelegalno stečen novac služi u svrhu financiranja terorističkih aktivnosti). Neizbježan faktor provođenja kriminalnih aktivnosti je i upotreba nasilja.²⁵

Organizirane kriminalne grupe u pojedinim zemljama rijetko djeluju "izolirano" unutar granica svoje "matične" države, nego se povezuju sa sličnim grupama u drugim zemljama, stvarajući tako mrežu međunarodnog organiziranog kriminala. To pridonosi težini rješavanja problema organiziranog kriminala na međunarodnoj razini, kao i iznalaženju učinkovitih mjera za njegovo suzbijanje. O opsegu kriminalnih aktivnosti pojedinih grupa ovisi hoće li takve grupe imati uži, regionalni ili širi, transnacionalni karakter.²⁶

25

Procjene MMF-a pokazuju da je količina nelegalno (dakle, kriminalnim aktivnostima) stečenog novca u svijetu porasla sa 85 milijardi USD na 5000 milijardi USD između 1988. i 1998. godine. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) procjenjuje da je 63 % svih ubojstava izvršeno upotrebom vatrenog oružja, a upravo porast količine oružja u privatnom posjedu objašnjava i porast postotka ove vrste nasilja. Opširnije vidjeti u: Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004., str. 216.

26

Tatalović, S., *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006., str. 124.

Svakodnevno funkcioniranje društava diljem svijeta nezamislivo je bez stalne razmjene i protoka ljudi, dobara i usluga, kako unutar samih država, tako i među državama. Iz različitih razloga i s različitim motivima veliki broj ljudi svakodnevno se kreće unutar granica jedne zemlje, između različitih regija, zemalja, pa čak i kontinenata. Suvremena komunikacijska tehnologija, kao i suvremena prometna sredstva omogućila su da se danas brže nego ikada ljudi, robe i usluge kreću s jednoga kraja svijeta na drugi. Takva kretanja, međutim, imaju svoja ograničenja u vidu nacionalnih i međunarodnih zakona i dokumenata koji reguliraju ovo područje ljudskoga djelovanja. Upravo kretanja (migracije) svjetskog stanovništva izazivaju najviše pozornosti, ponajviše zbog promijenjenih okolnosti koje su se dogodile u posljednjem desetljeću 20. stoljeća, kada su se dotada zatvorene granice pojedinih zemalja, poput zemalja komunističkog bloka, otvorile, a kretanje stanovništva znatno je olakšano.

Masovna kretanja stanovništva otvorila su brojna pitanja etničke ravnoteže u određnim zemljama, pitanja suvereniteta i državljanstva, raspoložive radne snage, nezaposlenosti, ksenofobije, perspektiva multikulturalnosti, zaštite ljudskih prava, "kao i mogućnosti da veliki priljev imigranata i izbjeglica iz neuspješnih država podrije demokratsko upravljanje i stabilnost država prijema".²⁷

Premda se sama kretanja stanovništva ne promatraju kao izravna prijetnja sigurnosti pojedinih država (poglavito određinih, odnosno zemalja koje su krajnje određine imigranata), ona to mogu postati uslijed nelegalnih prelazaka državnih granica. Takvi ilegalni prelasci često se povezuju sa mnogo širim problemom međunarodnog organiziranog kriminala, krijumčarenja ljudi, trgovine ljudima, narkoticima i nekim zabranjenim materijalima. I legalne i ilegalne migracije stanovništva sve su značajniji predmet rasprava o nacionalnim sigurnostima pojedinih zemalja, kao i o međunarodnoj sigurnosti, a sve uslijed narastanja opasnosti od terorizma na početku 21. stoljeća.

Legalne migracije u osnovi ne predstavljaju sigurnosni problem za određnu zemlju, međutim, postoji mogućnost da uslijed stvaranja velikih imigrantskih zajednica dođe do neodobravanja domaćeg (domicilnog) stanovništva, pa tako i sukoba između dviju zajednica. Izgled za takvu situaciju je tim veći što su razlike u vjerskom, kulturnom, rasnom, etničkom porijeklu veće između imigranata i domicilnog stanovništva. Gotovo redovno kao popratna pojava povećanja broja imigranata (bilo legalnih, bilo ilegalnih) bilježi se porast ksenofobije i rasizma, te jačanje ekstremno desnih struja u europskim zemljama. U Njemačkoj je, primjerice, zabilježen nagli porast krajnje desničarskih i rasističkih organizacija i skupina, često odgovornih za napade

27

Kegli, C.V. i Vitkof, R.J., *Svetska politika, trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG, Beograd, 2004., str. 423.

na strane radnike.²⁸ U Francuskoj su zbog lošeg socijalnog položaja useljenika sve češći njihovi sukobi sa tijelima državne vlasti.

Značajniju sigurnosnu prijetnju, svakako, predstavljaju ilegalne migracije ljudi. Ilegalne migracije najčešće su uzrokovane sigurnosnim (oružani sukobi, diskriminacija određenih vjerskih, etničkih, rasnih skupina...) i ekonomskim (nezaposlenost, nedostatak obradivog zemljišta, socijalna nesigurnost...) razlozima. Ekonomska migracija najčešće je detektirana kao migracija sa juga ka sjeveru, dok je politička migracija, migracija koja nastaje uslijed nepovoljne i nestabilne političke situacije, najčešće detektirana kao migracija sa Istoka na Zapad.²⁹ U praksi su se ustalili termini Globalni sjever i Globalni jug, kako bi se time označilo bogate industrijske zemlje, prvenstveno smještene na sjevernoj polutci i slabije razvijene zemlje, smještene poglavito na južnoj polutci, koje češće nazivamo "treći svijet".³⁰ Uzmemo li se u obzir ova polazišta, ne čudi da se ekonomske migracije događaju upravo u ovom smjeru.

Globalizacijski procesi koji omogućavaju sve otvorenije granice i slobodniji protok roba, donekle će umanjiti problem ilegalnih migracija. Međutim, globalne migracije stanovništva, bile one legalne ili ilegalne, sve više će utjecati na međunarodnu sigurnost i posebno nacionalnu sigurnost bogatih zemalja Zapada koje su uglavnom krajnja odredišta imigranata.

Prijetnja koja sve više zaokuplja pozornost jesu širenje i mogućnosti upotrebe oružja za masovno uništenje, poglavito zbog opasnosti da se takvo oružje, posredstvom raznih međunarodno organiziranih kriminalnih skupina, nađe u rukama pojedinih terorističkih organizacija. Pod pojmom oružje za masovno uništenje³¹ podrazumijevaju se nuklearna, kemijska i biološka oružja. Ne samo da je međunarodna zajednica zabrinuta zbog mogućnosti da se takva oružja i opasne kemijske tvari i biološki agensi nađu u posjedu terorista, nego i zbog evidentirane stvarne namjere i pokušaja pojedinih skupina da do njih dođu. Pod ruku s terorističkim organizacijama idu i međunarodne kriminalne skupine koje se, motivirane materijalnim dobitkom, ne libe pokušati nabaviti takve zabranjene materijale i proslijediti ih terorističkim organizacijama. Potencijalna opasnost od nuklearnog terorizma³² više je ili manje realna prijetnja svjetskoj sigurnosti.

28
Isto., str. 179.

29
Bašić, N. i Stoett, P., (ur.), *Sigurnosne studije u tranziciji*, Univerzitet u Bihacu, Centar za ljudska prava i prevenciju konflikta i Univerzitet u Banja Luci, Centar za geostrateška istraživanja, Bihać, 2003., str. 105.

30
Kegli, C.V. i Vitkof, R.J., *Svetska politika, trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG, Beograd, 2004., str. 295.

31
Weapons of Mass Destruction - WMD.

32
Teroristički napadi u kojima se koriste radioaktivna sredstva s ciljem širenja panike i nanošena materijalnih i ljudskih žrtava.

U prilog strahu od oružja za masovno uništenje ide i situacija nastala nakon raspada SSSR-a, otkada veliki dio nuklearnih postrojenja nema adekvatnu zaštitu, pa je time uvećana mogućnost da se pribave opasni materijali za izradu takvih oružja. Strah od nekontroliranog širenja bivše sovjetske nuklearne tehnologije i materijala zaokuplja, stoga, mnoge analitičare.³³ Usljed materijalnih problema, čak i pojedinci, a ne samo organizirane kriminalne skupine, spremni su ukradeni nuklearni materijal iz nuklearnih elektrana po određenoj cijeni ponuditi na ilegalnom tržištu. Crno tržište nuklearnog oružja i materijala, nastalo u velikoj mjeri nakon raspada Sovjetskog Saveza, predstavlja glavni izvor povećanja nekontrolirane trgovine i širenja nuklearne tehnologije u posljednjem desetljeću.

Koliko god se u nekim sredinama (društvima koja imaju subjektivan osjećaj sigurnosti) takav strah percipirao kao pretjeran, činjenica je da bi posljedice koje bi nastale uporabom oružja za masovno uništenje bile vrlo širokih razmjera, poglavito iz razloga što takva sredstva nisu "diskriminativna" u smislu da se ne napada neki samo jedan izolirani objekt. Nuklearni materijal prema široj populaciji može biti upotrijebljen na mnoštvo različitih, ali podjednako opasnih načina, poput raspršivanja radioaktivnih tvari po ljudima ili područjima u kojima se oni kreću, upotrebe takozvane prljave bombe koja sadrži radioaktivni materijal, bacanje nuklearne bombe ili ciljanog napada na nuklearna postrojenja.

Druge dvije vrste oružja za masovno uništenje, biološko i kemijsko, ipak je mnogo lakše nabaviti, ali kod njih problem predstavlja čuvanje i održavanje prije upotrebe. Usto, njihovo djelovanje osjetljivo je na meteorološke uvjete. Veliki izazov predstavlja predviđanje namjere da neke terorističke grupe pribjegnju upotrebi neke vrste oružja za masovno uništenje. Neke grupe su tome zasigurno sklonije od ostalih. Aum Shinrikyo, japanska teroristička organizacija, primjerice, pokušala je nekoliko velikih napada (uključujući napad antraksom) prije nego što se okrenula kemijskom oružju. I operativci Osama bin Ladena evidentno su trenirani za izvođenje napada s otrovnim kemikalijama i biološkim agensima.³⁴

Ilegalna trgovina narkoticima i oružjem daljnji su primjeri suvremenih prijetnji nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti. Trgovina oružjem, posebno ako je ilegalna, izuzetno je opasna za međunarodnu sigurnost, jer ona dovodi do nečega što se zove želja za nadmoći nad protivnikom. Ona nastaje zbog toga što svaki uvoznik oružja ne čini to da bi upostavio ravnotežu s potencijalnim protivnikom, već da bi ga nadjaćao. To isto želi i taj protivnik zbog čega i on uvozi oružje, uglavnom, ali ne i uvijek od druge zemlje dobavljača. Naoružavanje, posebno regionalnih sila, popraćeno je i željom sve većeg broja zemalja da posjeduju i nuklearno oružje.

33

Klare, Michael T., *The New Challenges to Global Security*, Current History, April 1993., str. 160.

34

Bašić, N. i Stoett, P., (ur.), *Sigurnosne studije u tranziciji*, Univerzitet u Bihaću, Centar za ljudska prava i prevenciju konflikta i Univerzitet u Banja Luci, Centar za geostrateška istraživanja, Bihać, 2003., str. 112.

U razmatranju suvremenih prijetnji sigurnosti nezaobilazna su i pitanja ekologije (degradacija čovjekovog okoliša), siromaštva, zaraznih bolesti, razlika između bogatih i siromašnih društava. Navedeni problemi mogu u velikoj mjeri poljuljati stabilnost i sigurnost pojedinih dijelova svijeta, pa se takvi poremećaji mogu odraziti i na širu međunarodnu sigurnost. Ekološke prijetnje sigurnosti proizlaze iz niza problema kao što su globalno zagrijavanje, količina emisije štetnih plinova, uništavanje ozona, smanjenje plodnih poljoprivrednih površina ili zaliha pitke vode. Vrlo je teško odrediti pojam "ekološke prijetnje" sigurnosti, prvenstveno iz razloga jer ta prijetnja nije direktna, odnosno "to je prijetnja bez neprijatelja".³⁵ Davanje sigurnosnog značaja ekološkim problemima nailazi na mnoge prepreke, prije svega iz razloga što kada se nešto definira kao prijetnja, ono iziskuje odgovor, odnosno trošenje materijalnih sredstava, što ugrožava ekonomske interese pojedinih interesnih skupina.

Jedan od tradicionalnih izvora ugrožavanja nacionalne i međunarodne sigurnosti je podjela na bogate i siromašne odnosno na razvijene i nerazvijene zemlje.³⁶ Tradicionalna podjela na bogate (razvijene) i siromašne (nerazvijene) države, dakako, nije nova pojava, međutim današnje sve veće povećavanje jaza između krajnje siromašnih i krajnje bogatih društava poprima goleme razmjere. Razlike između bogatih i siromašnih možemo promatrati kao ekonomske prijetnje sigurnosti. Siromaštvo je jedna od najznačajnijih prijetnji individualnoj sigurnosti, koja direktno ubija ogroman broj ljudi koji nemaju dovoljno sredstava (niti mogućnosti i načina da ih osiguraju) kako bi zadovoljili osnovne životne potrebe.³⁷

Problem porasta stanovnika u nerazvijenim zemljama sa malim stopama privrednog rasta uz istovremeni brzi ekonomski razvoj razvijenih zemalja uzrokuje da su razlike između bogatih i siromašnih svakim danom sve veće.³⁸

35

Prins, G., *The Heart of War. On Power, Conflict and Obligation in the Twenty-first Century*, Routledge, 2002., London & New York, str. 107.

36

Koliki je jaz između razvijenih i nerazvijenih dovoljno govore procjene prema kojim danas 10% razvijenog svijeta raspolaže sa 90% svjetskog dohotka i dobara, dok 90% ostatka svijeta raspolaže sa svega 10% svjetskog dohotka. Jaz je još uvjerljiviji ukoliko tu podjelu primijenimo na razini država. Najbogatije države svijeta danas imaju godišnji dohodak po stanovniku preko 40-ak tisuća dolara, dok takav dohodak u onim najsiromašnijim jedva doseže dvije stotine američkih dolara. Na primjer, Luksemburg je 2001. imao godišnji dohodak od 41.770 dolara po stanovniku, Švicarska 36.970, Japan 35.990, Norveška 35.530, Sjedinjene Američke Države 34.870, Danska 31.090 dolara i tako dalje. Za usporedbu, iste je godine 80-ak država imalo godišnji dohodak od manje od tisuću dolara po stanovniku, od čega je npr. dohodak u Etiopiji i Burundiju iznosio 100 dolara, Sierra Leoneu 140, Tadžikistanu, Nigeru i Malaviju 170, Eritreji 190, Čadu 200, Mozambiku, Maliju i Burkini Faso 210, Nepal 250, Nigeriji 290, Keniji 340, Mongoliji 400, Uzbekistanu 550, Indoneziji 660 američkih dolara po stanovniku i tome slično. Prikazano prema: *World Developments Indicators database*, World Bank, August 2002.

37

Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004., str. 84.

38

Prema nekim procjenama, predviđa se da će do 2020. godine u broju stanovništva najsiromašnijih regija veliki udio imati mladi ljudi, a time i društveno i politički nestrpljivi. To može dodatno pojačati soci-

Uz ove ide i podjela na zdrave i bolesne, obrazovane i neobrazovane. Sve to zajedno popraćeno je nizom sukoba: od nacionalnih, preko vjerskih do civilizacijskih. Nerazvijene zemlje, tzv. zemlje Trećeg svijeta opterećene su i nizom neriješenih unutarnjih pitanja, kao i pitanja sa susjednim državama. Među njima gotovo nema ni jedne koja u posljednja dva desetljeća nije iskusila ozbiljne unutarnje sukobe u obliku separatističkih prijetnji i borbi, etničkih i vjerskih sukoba.³⁹ Kada se tome dodaju politički sukobi odnosno sukobi u čijem su središtu politički i ekonomski interesi, a o kojima suvremena praksa međunarodnih kretanja najčešće svjedoči, jasno je kolikim i kakvim je sve suprotnostima opterećen suvremeni svijet.⁴⁰

U razmatranju potencijalnih prijetnji nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti svakako je bitno spomenuti i opasnosti koje proizlaze iz mogućnosti širenja opasnih zaraznih bolesti, izbijanja velikih epidemija i pojave nekih novih bolesti. Iako su bolesti (epidemije) i u prošlosti predstavljale jednu od najvećih prijetnji čovječanstvu,⁴¹ današnja moderna sredstva komuniciranja, prometa, načina života, neprestana velika migracijska kretanja, isprepletenost ljudskih aktivnosti u svjetskim razmjerima, uzrokovali su da se i zdravstvene prijetnje uzmu kao ozbiljne prijetnje sigurnosti raznih društava. Dovoljno o tome svjedoče i nedavne velike epidemije bolesti životinja, poput ptičje gripe, kravljeg ludila, koje izazivaju veliki strah i paniku u onim zemljama gdje su se te bolesti pojavile. Konzumacija određenih prehrambenih proizvoda izaziva sumnju da bi se te bolesti mogle odraziti i na čovjeka. Drugi primjer je atipična upala pluća (SARS), koja je prije nekoliko godina harala Azijom, ali se strah od te bolesti nije zadržao samo na tom dijelu svijeta, nego je izazvao paniku diljem svijeta. AIDS je bolest koja već desetljećima izaziva veliki broj smrti u velikom broju zemalja, a broj oboljelih i umrlih to je veći što je država siromašnija i nerazvijenija (slaba medicinska skrb, neosvijestjenost o načinima prevencije...). Navedeni primjeri pokazuju kako postoji svojevrsna globalizacija straha od širenja poznatih ili pak novih zaraznih bolesti u svijetu. Širenju bolesti svakako pridonose velika kretanja stanovništva među državama, regijama, kontinentima, čime se olakšava njihov prijenos, kao i nastanak novih bolesti. Globalni problem, što pitanje mogućnosti izbijanja

jalne pritiske. Tako se za Aziju predviđa da će udio mladih od 30 godina biti 47%; za Bliski istok i sjevernu Afriku 57%; u subsaharskoj Africi 70%; suprotno tome u Sjevernoj Americi će ih biti 42%, a u Europi 31%. U izvješću CIA-e iz 2001. godine ističe se kako će najsiromašnije i često politički najnestabilnije zemlje svijeta – uključujući, među ostalim, Afganistan, Pakistan, Irak, područje Gaze i Jemen – imati do 2020. godine najveću populaciju mladih. Većina tih država neće imati gospodarske, institucionalne ili političke resurse dovoljne za učinkovitu integraciju mladih u društvo. Vidi: Brzezinski, Z., *Američki izbor*, Politička kultura, Zagreb, 2004., str. 117.

39

Tatalović, S. i Bilandžić, M., *Osnove nacionalne sigurnosti*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005., str. 19.

40

O tome primjerice vidi: Engdahl, F. W., *Stoljeće rata: Anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak*, AGM, Zagreb, 2000.

41

Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004., str. 154.

velikih epidemija predstavlja, iziskuje globalni odgovor, prije svega u vidu saniranja žarišta u kojima su neke zarazne bolesti poprimile goleme razmjere (AIDS-Afrika), ali i poduzimanje mjera od strane nacionalnih vlada da u proračunima izdvoje dostatna sredstva za suzbijanje epidemija raznih zaraznih bolesti. Prema mišljenju stručnjaka, države bi trebale poduzeti neke zajedničke mjere po pitanju: edukacije kao prevencije, osiguranja odgovarajućeg tretmana i liječenja i razvoja infrastrukture za primjenu programa zdravstvenih mjera i edukacije.⁴²

Zaključak

Vojna dimenzija nacionalne i međunarodne sigurnosti danas je ograničena, prije svega, na opasnost od ponovnog naoružavanja i širenja oružja za masovno uništavanje. Vojna opasnost povezana je i s asimetričnim ratovanjem. Nasuprot tome, na važnosti dobiva ekonomska dimenzija sigurnosti, koja je ne samo izazov, nego i prilika za jačanje nacionalne i međunarodne sigurnosti. Svijet i dalje ostaje podijeljen na skupinu ekonomski uspješnih zemalja sa zajamčenom sigurnošću i na skupinu uglavnom nerazvijenih zemalja, izloženih različitim vrstama sigurnosnih izazova. U većini siromašnih zemalja na gotovo svim kontinentima pogoršavaju se ekonomske i socijalne prilike uzrokovane neoliberalnim konceptom privređivanja. Zbog toga je sve važnija i humanitarna dimenzija sigurnosti. Imigranti, izbjeglice i tražitelji azila oblikuju nove "umjetne" manjine. Ugrožavanje sigurnosti zbog toga se iskazuje novim valom ksenofobije i rasizma i u zemljama s dugom demokratskom tradicijom. Nasilje nad manjinama postalo je načinom izražavanja protesta zbog neostvarenih očekivanja mnogih ljudi. Pitanje etničkih manjina, te usko s tim povezano pitanje njihove zaštite i slobodnog razvoja, bez ulaženja u sukobe s većinskim narodom, trenutno je jedan od velikih problema međunarodne zajednice i posebno zemalja u pojedinim regijama kao što su Kavkaz ili Zapadni Balkan. Zbog toga, danas se sve više afirmira širi koncept sigurnosti, koji sadrži ne samo vojnu nego i gospodarsku, političku, socijalnu, humanitarnu, ekološku i druge dimenzije. Važno mjesto u tom konceptu zauzima i područje zaštite ljudskih prava i sloboda, demokracije i vladavine prava.

42

Bašić, N. i Stoett, P., (ur.), *Sigurnosne studije u tranziciji*, Univerzitet u Bihaću, Centar za ljudska prava i prevenciju konflikta i Univerzitet u Banja Luci, Centar za geostrateška istraživanja, Bihać, 2003., str. 107.

Literatura

- Arreguín-Toft, Ivan, "How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict", *International Security*, Vol. 26, No. 1, 2001., str. 93-128.
- Aron, R., *Mir i rat među narodima*, Golden Marketing, Zagreb, 2001.
- Bašić, N. i Stoett, P., (ur.), *Sigurnosne studije u tranziciji*, Univerzitet u Bihaću, Centar za ljudska prava i prevenciju konflikta i Univerzitet u Banja Luci, Centar za geostrateška istraživanja, Bihać, 2003.
- Brzezinski, Z., *Američki izbor*, Politička kultura, Zagreb, 2004.
- Burger, G., U svijetu rata gdje se može pronaći mir? www.svakistudent.com/war.html
- Courmont, B., Ribnikar, D., *Asimetrični ratovi*, Vojska, Beograd, 2003.
- Clausewitz, K., *O ratu*, Ministarstvo obrane, Zagreb, 1997.
- Delpech, T., *International Terrorism and Europe*, Institute for Security Studies EU, Paris, 2002.
- Eaton, J. G., "The Beauty of Asymmetry: An Examination of Context and Practice of the Asymmetric and Unconventional Warfare from a Western/Centric Perspective", *Defence Studies*, Vol. 2, No.1, 2002., str. 51-82.
- Engdahl, F. W., *Stoljeće rata: Anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak*, AGM, Zagreb, 2000.
- Hough, P., *Understanding Global Security*, Routledge, London and New York, 2004.
- Javorović, B., Terorizam, *Policija i sigurnost*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, br. 1-2, 1997.
- Kegli, C. V. i Vitkof, R. J., *Svetska politika, trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija Ministarstva spoljnih poslova SiCG, Beograd, 2004.
- Klare, Michael T., *The New Challenges to Global Security*, Current History, April 1993.
- Prins G., *The Heart of War. On Power, Conflict and Obligation in the Twenty-first Century*, Routledge, London & New York, 2002.
- Risović, D., Asimetrični rat – dobiva li David novu šansu, *Hrvatski vojnik*, br. 67/2001.
- Tatalović, S., *Etnički sukobi i europska sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2003.
- Tatalović, S., *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
- Tatalović, S. i Bilandžić, M., *Osnove nacionalne sigurnosti*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 2005.
- Vukadinović, R., *Međunarodni politički odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2004.

Summary

War and New Security Challenges

The beginning of the 21st century was marked with the appearance of new security challenges. War as a traditional source of jeopardizing national and international security undergoes transformation and the public perception is that it poses a less realistic threat.

New security challenges are taking its place. World peace and security as well as traditional treats, which could influence them, in modern age came across new security challenges, which determine way and measures which states and international community must define and undertake in order to stop them. Issues that in the past were believed to have no influence on the security of societies, as well as on the international security, by the end of the Cold war started to gain on significance. These are primarily: terrorism, ethnic conflicts, organized crime, proliferation of weapons of mass destruction, rising economic disparities on the global level caused by neo liberal concept of earning, and the global warming.

Key words: war, new security challenges, jeopardizing national and international security, terrorism, ethnic conflicts, organized crime, proliferation of weapons for mass destruction